10.15290/ubsktts.2026.01

dr hab. Marek Kochanowski, prof. UwB
Uniwersytet w Białymstoku
ORCID: 0000-0002-4968-009X
m.kochanowski@uwb.edu.pl

Wstęp

Introduction

Oddajemy w Państwa ręce tom zatytułowany *Uniwersum biblioteki – słowo i książka w transformacji technologicznej. Studia*. Książka ta nie powstała jedynie jako zapis czystej teorii, lecz stanowi odpowiedź na realne wyzwania, przed którymi staje dzisiejsze bibliotekarstwo. Przygotowali ją w większości autorzy mający codzienny kontakt z zawodem.

Publikacja jest podsumowaniem refleksji naukowej i debat, które toczyliśmy we wrześniu 2025 roku podczas VIII Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Biblioteka [w] transformacji. Nowoczesne technologie, nowoczesne wyzwania", zorganizowanej przez Bibliotekę Uniwersytecką im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku w dniach 11–12 września 2025 roku. Wtedy wybrzmiało najgłośniej, że biblioteka to nie tylko regały z książkami, ale żywe miejsce, w którym cyfrowa zmiana nieustannie przeplata się z humanistycznymi wartościami.

Jako redaktorowi zależało mi, aby pokazać transformację bibliotek z wielu stron. Zamiast skupiać się na samej informatyzacji, swoją drogą bardzo istotnej w omawianej publikacji, autorzy przyglądają się zmianom przez pryzmat architektury, prawa, etyki i historii. Dzięki temu oprócz suchego opisu technologii, otrzymujemy obraz instytucji, potrafiącej się zmieniać, nie tracąc przy tym swojej głównej misji. Już w pierwszym tekście Piotr Chomik nakreśla perspektywę historyczną, analizując losy siedemnastowiecznych bibliotek jezuickich

czy odbudowy Biblioteki Bodlejańskiej. Autor przypomina nam, że konieczność dopasowania się do nowych form zapisu wiedzy nie jest wymysłem naszych czasów, lecz towarzyszy bibliotekarzom od wieków.

Ewolucja, o której mowa, ma dziś swoje bardzo konkretne, nowoczesne oblicze, w tym to, które jest skupione na technologii i na szerokim otwarciu na drugiego człowieka. Danuta Stawińska w swoim tekście przekonuje, że biblioteka akademicka w XXI wieku musi stać się synkretycznym centrum innowacji. Autorka trafnie zauważa, że narzędzia takie jak sztuczna inteligencja czy zaawansowane chatboty wcale nie muszą wypierać ludzkich relacji; paradoksalnie mogą nam pomóc lepiej dopasować ofertę do tego, czego naprawdę potrzebują dzisiejsi użytkownicy. Ten społeczny wymiar pogłębiają Justyna Stępień i Sylwia Rowicka, widzące w bibliotece tzw. trzecie miejsce. W ich ujęciu przestrzeń ta przestaje być po prostu magazynem książek, a staje się neutralnym gruntem, na którym buduje się międzyludzkie więzi, a fakt ten, w czasach cyfrowej izolacji, ma dziś ogromne znaczenie.

Transformacja biblioteki to jednak nie tylko idee, ale też i architektura. Iwona Osłowska w swojej analizie modernizacji Harald Herlin Learning Centre udowadnia, że można stworzyć miejsce nowoczesne i zrównoważone, zachowując przy tym pełen szacunek dla dziedzictwa Alvara Aalto. W podobnym tonie wypowiadają się Paulina Kwaśnik i Agata Banecka. Na przykładzie Biblioteki Politechniki Poznańskiej pokazują one, jak fizyczna przestrzeń i jej funkcjonalność realnie wpływają na jakość nauki oraz to, czy uczelnia jest postrzegana jako miejsce otwarte dla każdego

Trudno jednak mówić o nowoczesności, zapominając o wyzwaniach etycznych i prawnych. Marcin Pędich stawia tu dość niewygodne, ale potrzebne pytania o rolę bibliotekarza w czasach dezinformacji, postulując powrót do etosu strażnika rzetelnej wiedzy. Z kolei Konrad Gliściński przygląda się modelowi e-użyczania iSDL. Jego analiza rzuca nowe światło na to, jak udostępniać zbiory cyfrowo w ramach polskiego

prawa, wskazując jednocześnie na bariery techniczne, wciąż wymagające systemowych zmian.

Praktyczną stronę cyfrowej codzienności przybliżają artykuły Joanny Galewskiej i Elżbiety Popiołek. Pierwsza z nich pokazuje, jak krok po kroku budować tożsamość biblioteki wydziałowej w sieci, druga natomiast kreśli ciekawy portret nowoczesnego bibliotekarza profesjonalisty, który musi odnaleźć balans między tradycyjnym rekordem a nowoczesnym algorytmem. Całość zamyka studium przypadku autorstwa Lilianny Nalewajskiej. Na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie autorka udowadnia, że transformacja usług to proces trwający dekady, wymagający od nas ciągłej uwagi i śledzenia globalnych trendów. Istotnym dopełnieniem tomu jest tekst Łukasza Wołyńca, który w oparciu o raport z badań satysfakcji użytkowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Białymstoku stawia pytanie o zasadność dalszego badania instytucji w dobie cyfryzacji. Autor analizuje przyczyny spadku czytelnictwa oraz wskazuje na rosnące znaczenie sztucznej inteligencji, sugerując, że biblioteka może stać się kluczowym centrum wspierania kompetencji cyfrowych.

Publikacja ta nie powstałaby bez zaangażowania wielu osób i instytucji. Słowa wdzięczności przekazuję wszystkim zaangażowanym podmiotom, a w szczególności głównemu partnerowi wydarzenia, firmie PCG Academia, oraz patronowi konferencji, czyli Stowarzyszeniu Bibliotek Szkół Wyższych (SBSW). Dziękuję również sponsorom: PWN/Ibuk Libra, C.H. Beck, Księgarni Azymut oraz Ebsco. Wyrazy podziękowania składam także władzom Uniwersytetu w Białymstoku za wszelką pomoc w realizacji tego projektu. Szczególne słowa wdzięczności kieruję do Komitetu Organizacyjnego konferencji za profesjonalne przygotowanie i sprawny przebieg wydarzenia; wyrazy uznania za zaangażowanie składam na ręce pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej: mgr. Wiesława Wróbla, mgr Anny Korąkiewicz, mgr Katarzyny Pukszy, mgr Anny Szumieluk, mgr Izabeli Szymańskiej, mgr Wioletty Wiatrowskiej oraz mgr Ewy Witkowskiej.

Mam nadzieję, że lektura ta będzie dla Państwa inspiracją do dalszych rozmów o przyszłości naszych bibliotek.

Dr hab. Marek Kochanowski, prof. UwB
Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Filologiczny
Dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia